

УДК 001.891:001.818](477)"2015"

Олена Ключніченко,
старший науковий співробітник
відділу наукової підготовки державних
бібліографічних показників Книжкової палати України

Розвиток науки в Україні (за матеріалами електронної бази даних "Літопис авторефератів дисертацій" 2015 р.)

У статті на основі аналізу бази даних "Літопис авторефератів дисертацій" 2015 р. за класами та розділами Універсальної десятикової класифікації (УДК), галузями знань, регіонами, науковим ступенем та гендерною належністю виявлено основні тенденції та особливості розвитку наукових досліджень в Україні.

Ключові слова: автореферати дисертацій, бібліографічний показник, гендерна належність, науковий ступінь.

Мета дослідження: виявлення напрямів наукових досліджень в Україні.

Метод дослідження: наукометричний аналіз, бібліометричний аналіз.

Об'єкт дослідження: база даних (БД) державної бібліографії "Літопис авторефератів дисертацій" за 2015 р.

Одним із напрямів діяльності Книжкової палати України є створення електронної бібліографічної БД авторефератів дисертацій, що формується відповідно до єдиних принципів відбору, бібліографічного опису, систематизації та предметизації й чинних в Україні стандартів [1—6].

Одним із критеріїв оцінки стану науки в Україні є кількість підготовлених до захисту дисертаційних досліджень, що надходять у Книжкову палату України у формі автореферату дисертацій згідно із Законом України "Про обов'язковий примірник документів" [11]. Книжковою палатою України у 2015 році випущено 4 номери державного бібліографічного показника "Літопис авторефератів дисертацій", до яких увійшов 7341 бібліографічний запис. "Літопис авторефератів дисертацій" — державний бібліографічний показник, призначений для поточного інформування про автореферати дисертацій, що захищаються в наукових і вищих навчальних закладах України на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

У діагр. 1 і 2 наведено відсотковий і кількісний розподіл авторефератів дисертацій за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК).

0 Загальний відділ — 5,82%, або 427 записів (44 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 383 — кандидата наук);

1 Філософія. Психологія — 3,99%, або 293 записи (53 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 240 — кандидата наук);

2 Релігія. Теологія (богослов'я) — 0,31%, або 23 записи (5 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 18 — кандидата наук) — становить найменшу кількість записів;

3 Суспільні науки — 36,77%, або 2699 записів (344 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 2355 — кандидата наук) — у цьому класі відображено найбільшу кількість записів;

5 Математика та природничі науки — 10,18%, або 747 записів (93 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 654 — кандидата наук) — третє місце за загальною кількістю дисертаційних робіт;

6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 32%, або 2349 записів (332 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 2017 — кандидата наук) — друге місце за загальною кількістю досліджуваних документів;

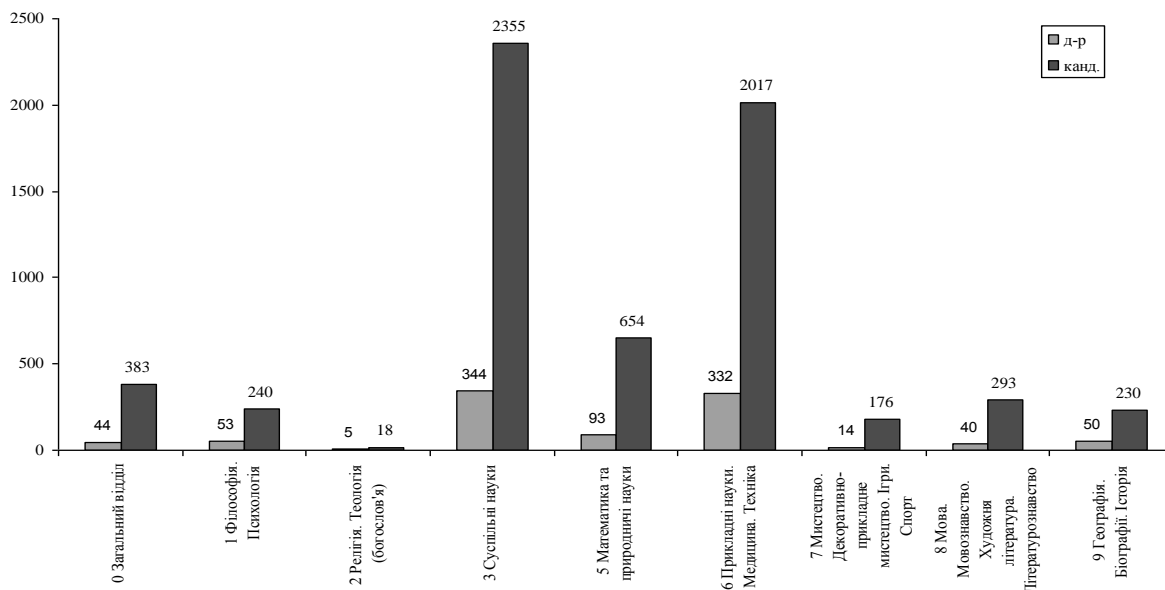
7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт — 2,59%, або 190 записів (14 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 176 — кандидата наук);

8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство — 4,54%, або 333 записи (40 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 293 — кандидата наук);

9 Географія. Біографії. Історія — 3,8%, або 280 записів (50 на здобуття наукового ступеня доктора наук та 230 — кандидата наук).

Діагр. 1. Відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК

Діагр. 2. Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК та науковим ступенем

У діагр. 3—11 наведено відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за класами та розділами УДК.

До класу 0 Загальний відділ увійшли автореферати дисертацій з питань організації наукової роботи, науково-технічної інформації, писемності, інформаційних технологій, бібліографії та бібліотечної справи, журналістики тощо. У діагр. 3 наведено результати аналізу тематичного розподілу наукових робіт за розділами УДК класу 0 Загальний відділ від загальної кількості дисертаційних досліджень. Найбільше публікацій у розділах 004 Комп'ютерна наука і технологія. Застосування комп'ютера. Оброблення даних — 46,37% (198 записів), 005 Управління. Менеджмент — 40,28% (172 записи). Відносно незначною кількістю записів представлено автореферати дисертаційних

досліджень розділів 006 Стандартизація та стандарти (4,45%, або 19 записів), 070 Газети. Преса. Журналістика (2,81%, або 12 записів); у розділах 02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство — 7 записів, або 1,64%, 001 Наука та знання загалом. Організація розумової праці — 6 записів, або 1,41%. Розділи 008 Цивілізація. Культура. Прогрес та 06 Організації загального типу представлено однаковою кількістю записів — по 4 (0,94%). Менше 1% робіт зафіксовано у розділах 01 Бібліографія і бібліографічні покажчики. Каталоги — 0,47%, або 2 записи, 002 Друк загалом. Документація. Книги. Авторство, 007 Діяльність і організація. Загальна теорія комунікацій і управління (кібернетика), 09 Рукopиси. Раритети і рідкісні книги — 0,23%, або по 1 запису.

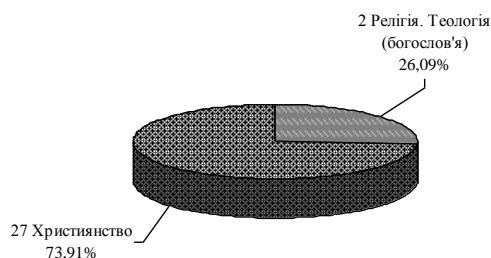
Діагр. 3. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 0 Загальний відділ

Понад половину загальної кількості дисертаційних досліджень класу 1 Філософія. Психологія (діагр. 4) налічує розділ 159.9 Психологія — 63,39% (142 записи). У розділі 1/14 Філософія — 28,57% (64 записи). Невелику частку становлять дисертаційні дослідження розділу 16 Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки (6,25%, або 14 записів); найменшу — розділу 17 Філософія моралі. Етика. Практична філософія (1,79%, або 4 записи).

За результатами аналізу авторефератів дисертацій класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я) (діагр. 5) встановлено, що вагома частина припадає на наукові роботи розділу 27 Християнство (73,91%, або 17 записів), значно менше їх з релігії та богослов'я (26,09%, або 6 записів).

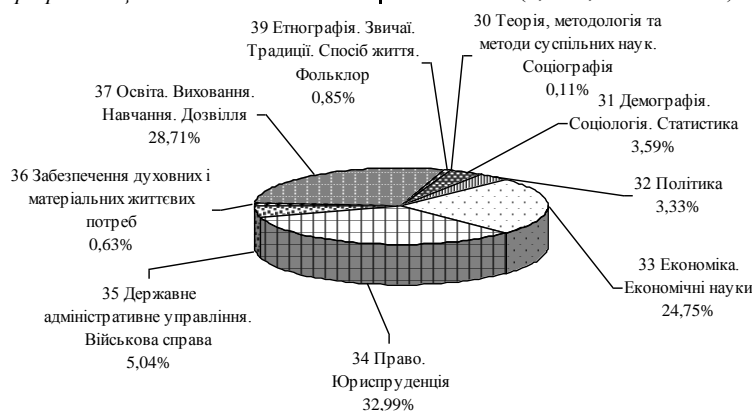

Діагр. 4. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 1 Філософія. Психологія

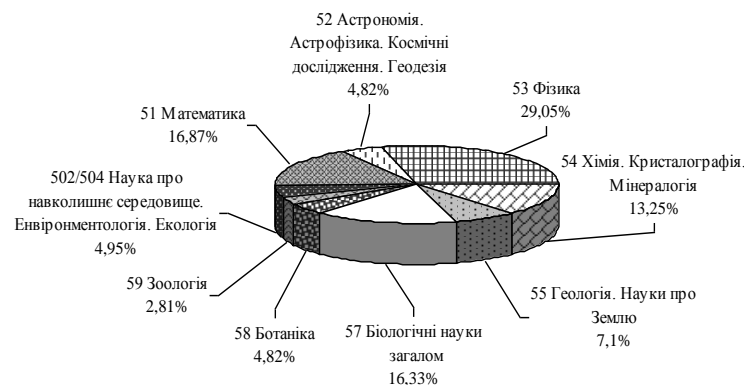

Діагр. 5. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)

Аналіз загального обсягу публікацій класу 3 Суспільні науки (діагр. 6) виявив, що позицію лідера посідає розділ 34 *Право. Юриспруденція* (32,99%, або 890 записів), друге місце належить розділу 37 *Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля* (28,71%, або 775 записів), третє — розділу 33 *Економіка. Економічні науки* (24,75%, або 668 записів). Незначну кількість наукових праць представлено у розділах 35 *Державне адміністративне управління. Військова справа* (5,04%, або 136 записів), 31 *Демографія. Соціологія. Статистика*

Діагр. 6. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

Діагр. 7. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 5 Математика та природничі науки

У ході аналізу бібліографічних записів класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (діагр. 8) з'ясовано, що перше місце посідає розділ 61 *Медичні науки* (36,48%, або 857 записів); друге — розділ 62 *Машинобудування. Техніка загалом* (23,8%, або 559 записів); третє та четверте місця поділили розділи 63 *Сільське господарство. Лісове господарство. Мисливство. Рибне господарство* (16,81%, або 395 записів), 65 *Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю* (12,64%, або 297 записів). Невелика частка припадає на публікації розділів 66 *Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі* (4,13%, або 97 записів), 67/68 *Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом* (3,79%, або 89 записів), 69 *Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи* (1,45%, або

(3,59%, або 97 записів), 32 *Політика* (3,33%, або 90 записів). Найменше дисертаційних робіт зафіксовано у розділах 39 *Етнографія. Звичаї. Традиції. Спосіб життя. Фольклор* (0,85%, або 23 записи), 36 *Забезпечення духовних і матеріальних життєвих потреб* (0,63%, або 17 записів), 30 *Теорія, методологія та методи суспільних наук. Соціологія* (0,11%, або 3 записи).

У класі 5 *Математика та природничі науки* (діагр. 7) значну частину дисертаційних робіт зафіксовано у розділах 53 *Фізика* (29,05%, або 217 записів), 51 *Математика* (16,87%, або 126 записів), 57 *Біологічні науки загалом* (16,33%, або 99 записів), 54 *Хімія. Кристалографія. Мінералогія* (13,25%, або 99 записів). Незначною частиною представлено наукові роботи розділів 55 *Геологія. Науки про Землю* (7,1%, або 53 записи), 502/504 *Наука про навколишнє середовище. Енвіронментологія. Екологія* (4,95%, або 37 записів). Однакову кількість записів зафіксовано у розділах 52 *Астрономія. Астрофізика. Космічні дослідження. Геодезія та* 58 *Ботаніка* (по 4,82%, або 36 записів), найменше — у розділі 59 *Зоологія* (2,81%, або 21 запис).

34 записи). Найменша кількість наукових робіт — у розділах 60 *Біотехнологія* (0,81%, або 19 записів), 64 *Домоведення. Домашнє господарство. Комунальне господарство. Служба побуту* (0,09%, або 2 записи).

Аналіз бібліографічних записів класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* (діагр. 9) виявив, що понад третину загальної кількості назв припадає на розділи 79 *Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт* (39,47%, або 75 записів), 78 *Музика. Музичні інструменти* (22,11%, або 42 записи). Відносно меншу частину становлять публікації розділів 73/76 *Образотворче мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво* (13,16%, або 25 записів), 72 *Архітектура* (11,05%, або 21 запис). Найменшу кількість наукових робіт зафіксовано у розділах 7.01/09 *Теорія та філософія мистецтва* (8,42%, або 16 записів), 71 *Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць* (5,79%, або 11 записів).

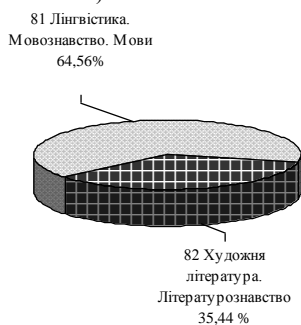

Діагр. 8. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка

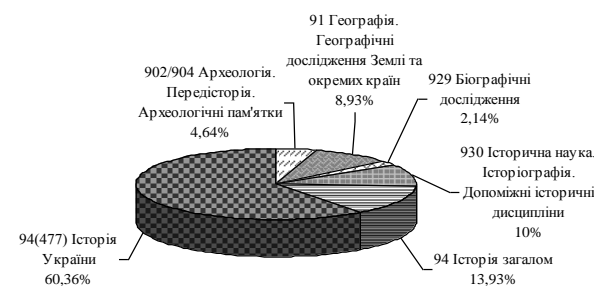
Діагр. 9. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри Спорт

У ході аналізу публікацій класу 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (діагр. 10) з'ясовано, що понад половину всіх наукових робіт припадає на розділ 81 *Лінгвістика. Мовознавство. Мови* (64,56%, або 215 записів). Більш як третина дисертаційних робіт — у розділі 82 *Художня література. Літературознавство* (35,44%, або 118 записів).

Діагр. 10. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*

Серед загального масиву авторефератів дисертацій класу 9 *Географія. Біографії. Історія* (діагр. 11) лідером за кількістю публікацій є розділ 94 (477) *Історія України* (60,36%, або 169 записів). Другу позицію посідають розділи 94 *Історія загалом* (13,93%, або 39 записів), 930 *Історична наука. Історіографія. Допоміжні історичні дисципліни* (10%, або 28 записів); третю — розділ 91 *Географія. Географічні дослідження Землі та окремих країн* (8,93%, або 25 записів). Незначною кількістю дисертаційних досліджень представлено розділи 902/904 *Археологія. Передісторія. Археологічні пам'ятки* (4,64%, або 13 записів), 929 *Біографічні дослідження* (2,14%, або 6 записів).

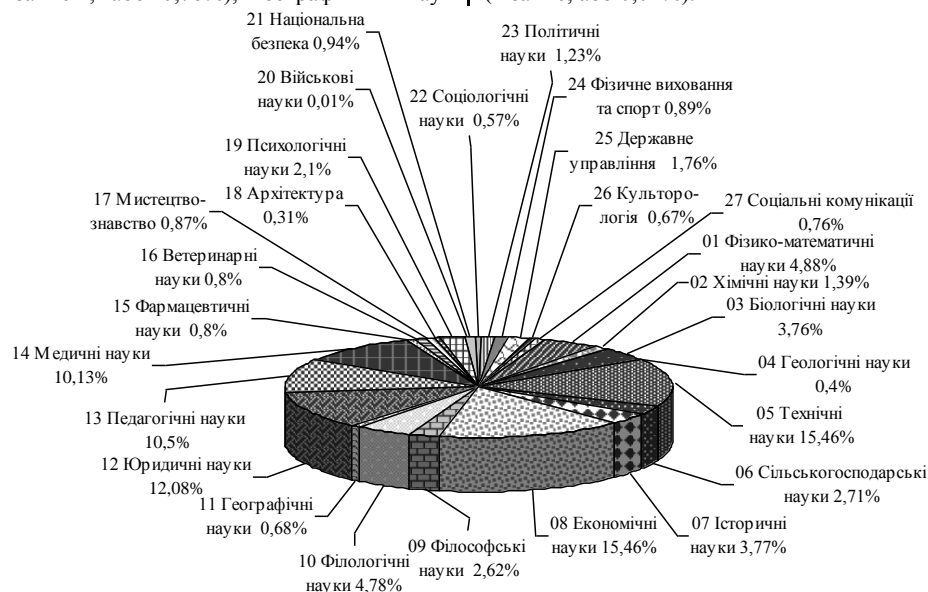

Діагр. 11. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 9 *Географія. Біографії. Історія*

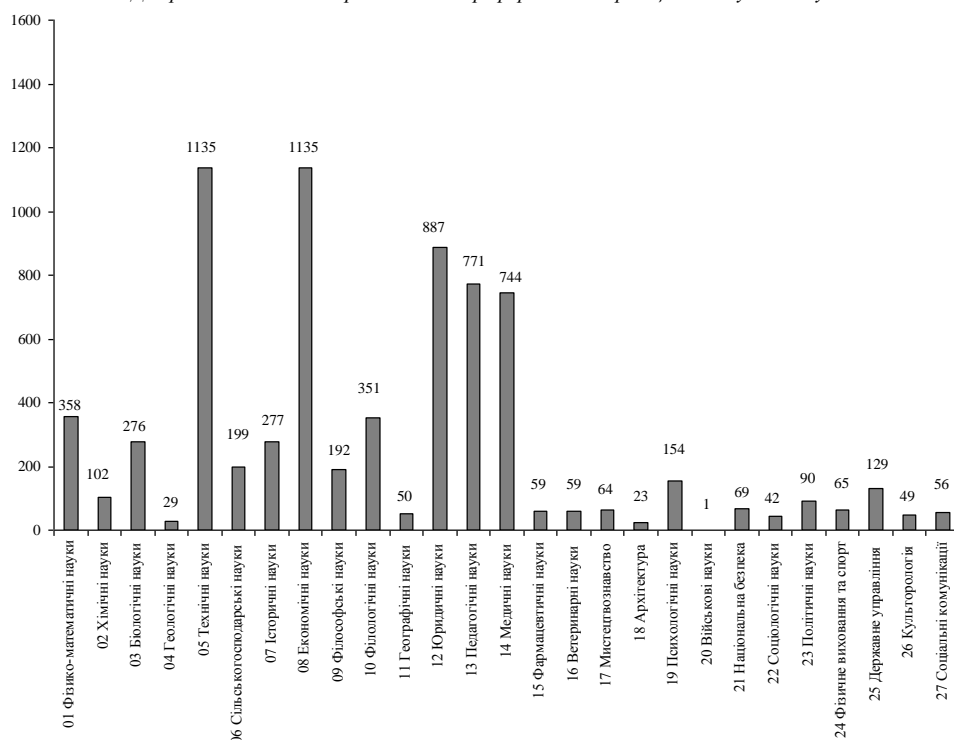
Дані діагр. 12, 13 відображають кількісний і відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за галузями наук, згідно з переліком спеціальностей Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, за якими проводиться захист дисертацій. За результатами аналізу БД "Літопис авторефератів дисертацій", провідні позиції належать науковим дослідженням з економічних, технічних (по 1135 записів, або 15,46%), юридичних (887 записів, або 12,08%), педагогічних (771 запис, або 10,5%) та медичних (744 записи, або 10,13%) наук. Їхня частка становить 63,63% загальної кількості досліджуваних документів. Понад четверта частина (29%) загальної кількості припадає на дисертаційні роботи з фізико-математичних (358 записів, або 4,88%), філологічних (351 запис, або 4,78%), історичних (277 записів, або 3,77%), біологічних (276 записів, або 3,76%), сільськогосподарських (199 записів, або 2,71%), філософських (192 записи, або 2,62%), психологічних (154 записи, або 2,1%) наук, з державного управління (129 записів, або 1,76%), хімічних (102 записи, або 1,39%) та політичних (90 записів, або 1,23%) наук. Невелика частина дисертацій — з національної безпеки

(69 записів, або 0,94%), фізичного виховання та спорту (65 записів, або 0,89%), мистецтвознавства (64 записи, або 0,87%); однакова кількість (по 59 записів, або 0,8%) — з фармацевтичних та ветеринарних наук; соціальних комунікацій (56 записів, або 0,76%), географічних наук

(50 записів, або 0,68%), культурології (49 записів, або 0,67%), соціологічних (42 записи, або 0,57%), геологічних (29 записів, або 0,4%) наук та архітектури (23 записи, або 0,31%). Найменше дисертаційних робіт з військових наук (1 запис, або 0,01%).

Діагр. 12. Відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за галузями наук

Діагр. 13. Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за галузями наук

Результати аналізу авторефератів дисертацій за науковим ступенем та гендерною ознакою здобувача представлено у діагр. 14—17 (відсотковий розподіл) та табл. 1.

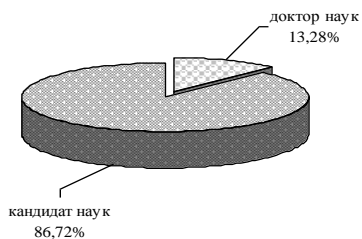
У ході аналізу БД авторефератів дисертацій (7341 запис) визначено загальну кількість здобувачів наукового ступеня доктора наук (жінок та чоловіків), що становить 975 записів, або 13,28%, та кандидата наук — 6366 записів, або 86,72%. Серед здобувачів наукового ступеня доктора та кандидата наук — 4303 жінки, або 58,61% загальної кількості (454, або 46,56% — доктора наук та 3849, або 60,46%, — кандидата наук); чоловіків — 3038, або 41,39% загальної кількості

(521, або 53,44% здобувачів наукового ступеня доктора наук та 2517, або 39,54%, — кандидата наук).

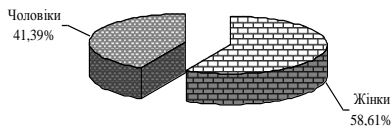
Таблиця 1

Розподіл авторефератів дисертацій за науковим ступенем та гендерною ознакою здобувача

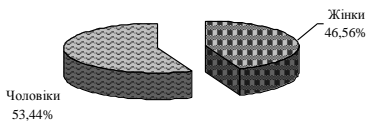
Стать	Науковий ступінь		Разом
	доктор наук	кандидат наук	
Жінки	454	3 849	4 303
Чоловіки	521	2 517	3 038
Усього	975	6 366	7 341

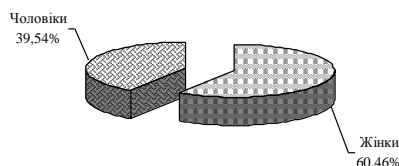
Діагр. 14. Розподіл авторефератів дисертацій за науковим ступенем здобувача

Діагр. 15. Розподіл авторефератів дисертацій за гендерною ознакою здобувача

Діагр. 16. Розподіл авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук за гендерною ознакою здобувача

Діагр. 17. Розподіл авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук за гендерною ознакою здобувача

Дані, наведені у табл. 2 та діагр. 18, свідчать, що за територіальною ознакою позицію лідера посідає Київ за кількістю наукових робіт, що захищаються на ступінь доктора та кандидата наук (3255 записів, або 44,34% загального обсягу). За результатами проведеного аналізу бібліографічних записів виокремимо чотири провідні центри, в яких зафіксовано найбільше дисертаційних досліджень: Харківська (1009 записів, або 13,75%), Львівська (628 записів, або 8,55%), Одеська (452 записи, або 6,16%) та Дніпропетровська (332 записи, або 4,52%) області; у Запорізькій — 178 записів, або 2,42%. У решті областей зафіксовано менше 2% захищених робіт. Найменша кількість дисертаційних досліджень — у Закарпатській області (34 записи, або 0,46%).

У табл. 2 автореферати дисертацій розподілено за класами УДК, науковими ступенями здобувача та територіальною ознакою.

Діагр. 18. Відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за територіальною ознакою

Таблиця 2

Розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК, науковим ступенем здобувача та територіальною ознакою

Регіони	Автореф. дисерт.	Науковий ступінь		Класи УДК																	
		доктор наук	кандидат наук	0		1		2		3		5		6		7		8		9	
				д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.	д-р	канд.
Вінницька	117	12	105	—	11	—	—	—	—	3	29	—	4	9	58	—	—	—	3	—	—
Волинська	47	—	47	—	1	—	5	—	—	—	18	—	1	—	7	—	1	—	5	—	9
Дніпропетровська	332	36	296	2	12	6	10	—	—	3	69	1	29	22	145	—	11	—	17	2	3
Донецька	86	12	74	1	8	—	—	—	—	6	50	—	—	5	16	—	—	—	—	—	—
Житомирська	72	10	62	—	2	—	3	—	4	8	31	—	1	2	21	—	—	—	—	—	—
Закарпатська	34	1	33	—	—	—	—	—	—	—	24	1	7	—	—	—	—	—	—	—	2
Запорізька	178	14	164	—	4	—	6	—	—	11	86	—	6	3	36	—	—	—	21	—	5
Івано-Франківська	93	4	89	—	1	—	—	—	—	—	20	2	13	2	27	—	15	—	8	—	5
Київська	117	16	101	—	2	—	3	—	—	3	55	—	2	5	23	—	—	—	—	8	16
Кіровоградська	46	—	46	—	—	—	—	—	—	—	41	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—
Луганська	41	9	32	1	4	—	1	—	—	7	18	—	—	1	5	—	—	—	3	—	1
Львівська	628	81	547	7	57	2	6	—	—	16	167	9	64	33	181	2	40	2	15	10	17

Миколаївська	66	9	57	—	3	—	—	—	—	6	13	1	—	2	22	—	—	—	7	—	12
Одеська	452	57	395	5	25	1	9	—	—	16	135	5	30	23	138	—	14	3	41	4	3
Полтавська	75	7	68	—	5	—	—	—	—	2	18	—	3	5	42	—	—	—	—	—	—
Рівненська	63	0	63	—	6	—	4	—	—	4	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	5
Сумська	90	8	82	—	2	—	—	—	—	5	39	1	9	2	32	—	—	—	—	—	—
Тернопільська	146	20	126	—	15	—	—	—	—	7	48	2	7	11	51	—	—	—	5	—	—
Харківська	1 009	132	877	5	66	10	25	—	—	32	230	18	82	60	386	2	31	3	35	2	22
Херсонська	61	10	51	1	8	—	—	—	—	3	5	—	—	6	29	—	—	—	9	—	—
Хмельницька	80	8	72	2	7	—	9	—	—	1	42	—	—	5	9	—	—	—	—	—	5
Черкаська	111	10	101	—	—	—	—	—	—	9	82	—	2	—	2	—	—	—	4	1	11
Чернівецька	97	4	93	—	—	—	—	—	—	—	22	1	21	—	15	—	—	—	24	3	11
Чернігівська	45	5	40	—	—	—	—	—	—	5	20	—	1	—	8	—	1	—	—	—	5
м. Київ	3 255	510	2 745	20	139	34	159	5	10	201	1 062	52	372	136	746	10	63	32	96	20	98
Усього	7 341	975	6 366	44	383	53	240	5	18	344	2 355	93	654	332	2 017	14	176	40	293	50	230

У ході аналізу бібліографічних записів класу 0 *Загальний відділ* з'ясовано, що найбільше дисертаційних робіт на ступінь доктора та кандидата наук захищають у Києві (20 докторських та 139 кандидатських), друге місце посідає Харківська область (5 докторських та 66 кандидатських), третє — Львівська (7 докторських та 57 кандидатських), четверте — Одеська (5 докторських та 25 кандидатських). Решту регіонів представлено незначною кількістю наукових робіт. Бракує дисертаційних досліджень з цієї тематики у таких областях: Закарпатська, Кіровоградська, Черкаська, Чернівецька.

Згідно з аналізом даних класу 1 *Філософія. Психологія* понад половину всіх наукових робіт підготували столичні науковці (34 докторські та 159 кандидатських), невеликою кількістю публікацій представлено Харківську (10 докторських та 25 кандидатських), Дніпропетровську (6 докторських та 10 кандидатських), Одеську (1 докторська та 9 кандидатських) та Львівську (2 докторські та 6 кандидатських) області. Немає підготовлених до захисту дисертаційних робіт на ступінь доктора та кандидата наук у Вінницькій, Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській областях.

Серед загальної кількості авторефератів дисертацій класу 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* найвищі показники обсягу дисертаційних досліджень зафіксовано у Києві (5 докторських та 10 кандидатських), по 4 кандидатські роботи підготовлено у Рівненській та Житомирській областях. В інших регіонах з цієї тематики не зареєстровано жодного наукового дослідження.

У класі 3 *Суспільні науки* перше місце утримують столичні науковці (201 докторська та 1062 кандидатські). Друге місце належить здобувачам з Харківської області — 32 докторські та 230 кандидатських; третє місце посідає Львівська (16 докторських та 167 кандидатських), четверте — Одеська (16 докторських та 135 кандидатських); п'яте — Запорізька (11 докторських та 86 кандидатських), Черкаська (9 докторських та 82 кандидатські) та Дніпропетровська (3 докторські та 69 кандидатських) області. Не захищено жодної докторської дисертації з цієї тематики у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Рівненській та Чернівецькій областях.

Аналіз авторефератів дисертацій класу 5 *Математика та природничі науки* виявив, що понад половину усіх дисертаційних робіт підготовлено у Києві (52 докторські та 372 кандидатські). Значна частина робіт належить науковцям Харківської (18 докторських та 82 кандидатські), Львівської (9 докторських та 64 кандидатські), Одеської (5 докторських та 30 кандидатських), Дніпропетровської (1 докторська та 29 кандидатських), Івано-Франківської

(2 докторські та 13 кандидатських), Чернівецької (1 докторська та 21 кандидатська) областей. Не зареєстровано жодного дисертаційного дослідження цього класу в Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Полтавській, Херсонській та Хмельницькій областях.

У класі 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* майже третину бібліографічних записів становлять дисертаційні роботи столичних науковців (136 докторських та 746 кандидатських). Значну частину наукових публікацій підготували здобувачі Харківської (60 докторських та 386 кандидатських), Львівської (33 докторські та 181 кандидатська), Дніпропетровської (22 докторські та 145 кандидатських) та Одеської (23 докторські та 138 кандидатських) областей. У решті регіонів зафіксовано незначну кількість захищених дисертацій: у Тернопільській області — 11 докторських та 51 кандидатська, Вінницькій — 9 докторських та 58 кандидатських. У Закарпатській області за цією тематикою не було захищено жодної дисертації.

З аналізу даних класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Фотографія. Музика. Театр. Ігри. Спорт* виявлено, що переважають дисертаційні роботи, підготовлені у Києві (10 докторських та 63 кандидатські), Львівській (2 докторські та 40 кандидатських) та Харківській (2 докторські та 31 кандидатська) областях. Захищено кандидатські дисертації у таких регіонах: Івано-Франківській — 15, Одеській — 14, Дніпропетровській — 11, у Волинській та Чернігівській — по 1. У решті регіонів наукових робіт з цього напрямку не зареєстровано.

Як свідчать дані класу 8 *Мовознавство. Лінгвістика. Мови. Художня література. Літературознавство*, найбільше дисертаційних робіт зафіксовано у столиці (32 докторські та 96 кандидатських), Одеській (3 докторські та 41 кандидатська), Харківській (3 докторські та 35 кандидатських), Львівській (2 докторські та 15 кандидатських) областях. Захищено кандидатські роботи у таких областях: Чернівецькій — 24, Запорізькій — 21, Дніпропетровській — 17, Херсонській — 9, Івано-Франківській — 8, Миколаївській — 4 та по 3 роботи — у Вінницькій та Луганській. В інших регіонах дисертаційних робіт з цієї тематики немає.

Згідно з аналізом даних класу 9 *Географія. Біографії. Історія*, за кількістю підготовлених до захисту дисертацій зберігають лідерство науковці Києва (20 докторських та 98 кандидатських), що становить третю частину робіт цієї тематики. Другу та третю позицію посідають дисертаційні роботи вчених Львівської (10 докторських та 17 кандидатських), Харківської (2 докторські та 22 кандидатські) і Київської (8 докторських та 16 кандидатських) областей. Незначна кількість дисертаційних досліджень у Чернівецькій (3 докторські та 11 кандидатських), Черкаській

(1 докторська та 11 кандидатських), Одеській (4 докторські та 3 кандидатські), Дніпропетровській (9 кандидатських), по 5 кандидатських у Запорізькій, Івано-Франківській, Рівненській, Хмельницькій, Чернігівській та 1 запис — у Луганській областях. У решті регіонів наукових дисертаційних робіт не зафіксовано.

У табл. 3 бібліографічну інформацію розподілено за науковим ступенем, гендерною ознакою здобувача та територіальною ознакою. Серед здобувачів наукового ступеня доктора наук найбільша частка жінок-дослідників — у Черкаській (90% загальної чисельності у регіоні); понад половину науковців — у Житомирській і Херсонській (по 60%), Запорізькій та Полтавській (по 57,14%), Миколаїв-

ській (55,56%), Сумській (50%) областях та Києві (51,76%), найменший відсоток зафіксовано у Київській області (18,75%). Жінок-здобувачів ступеня доктора наук не зареєстровано у таких областях: Волинській, Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській та Чернівецькій.

Серед здобувачів на ступень кандидата наук найвищу частку жінок-учених виявлено у Житомирській (82,26%), Черкаській (71,29%), Чернівецькій (67,74%), Волинській (65,96%) областях; більш як половину зафіксовано в переважній кількості областей: Луганській — 65,63%, Кіровоградській — 65,22%, Полтавській і Херсонській — по 64,71%, Запорізькій — 64,02 та інших регіонах. Найменший відсоток припадає на Закарпатську область (42,42%).

Таблиця 3

Розподіл авторефератів дисертацій за науковим ступенем, гендерною ознакою здобувача та територіальною ознакою

Регіони	Науковці				Науковий ступінь							
	усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності в регіоні	% заг. чисельності жінок	доктора наук				кандидата наук			
					усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності в регіоні	% заг. чисельності жінок	усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності в регіоні	% заг. чисельності жінок
Вінницька	117	67	57,26	1,56	12	5	41,67	1,1	105	62	59,05	1,61
Волинська	47	31	65,96	0,72	—	—	—	—	47	31	65,96	0,81
Дніпропетровська	332	167	50,3	3,88	36	10	27,78	2,2	296	157	53,04	4,08
Донецька	86	49	56,98	1,14	12	4	33,33	0,88	74	45	60,81	1,17
Житомирська	72	57	79,17	1,32	10	6	60	1,32	62	51	82,26	1,33
Закарпатська	34	15	44,12	0,35	1	1	—	0,22	33	14	42,42	0,36
Запорізька	178	113	63,48	2,63	14	8	57,14	1,76	164	105	64,02	2,73
Івано-Франківська	93	55	59,14	1,28	4	1	25	0,22	89	54	60,67	1,4
Київська	117	60	51,28	1,39	16	3	18,75	0,66	101	57	56,44	1,48
Кіровоградська	46	30	65,22	0,7	—	—	—	—	46	30	65,22	0,78
Луганська	41	25	60,98	0,58	9	4	44,44	0,88	32	21	65,63	0,55
Львівська	628	350	55,73	8,13	81	25	30,86	5,51	547	325	59,41	8,44
Миколаївська	66	36	54,55	0,84	9	5	55,56	1,1	57	31	54,39	0,81
Одеська	452	268	59,29	6,23	57	28	49,12	6,17	395	240	60,76	6,24
Полтавська	75	48	64	1,12	7	4	57,14	0,88	68	44	64,71	1,14
Рівненська	63	38	60,32	0,88	—	—	—	—	63	38	60,32	0,99
Сумська	90	52	57,78	1,21	8	4	50	0,88	82	48	58,54	1,25
Тернопільська	146	89	60,96	2,07	20	9	45	1,98	126	80	63,49	2,08
Харківська	1 009	577	57,19	13,41	132	54	40,91	11,89	877	523	59,64	13,59
Херсонська	61	39	63,93	0,91	10	6	60	1,32	51	33	64,71	0,86
Хмельницька	80	38	47,5	0,88	8	2	25	0,44	72	36	50	0,94
Черкаська	111	81	72,97	1,88	10	9	90	1,98	101	72	71,29	1,87
Чернівецька	97	63	64,95	1,46	4	—	—	—	93	63	67,74	1,64
Чернігівська	45	20	44,44	0,46	5	2	40	0,44	40	18	45	0,47
м. Київ	3 255	1 935	59,45	44,97	510	264	51,76	58,15	2 745	1 671	60,87	43,41
Усього	7 341	4 303	—	100	975	454	—	100	6 366	3 849	—	100

Бібліометричний аналіз бібліографічних записів авторефератів дисертацій, наведених у табл. 4, свідчить, що найбільше жінок-здобувачів наукового ступеня доктора наук зареєстровано у класах 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (80% загальної кількості у класі); дві третини — у класі 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* (60%); понад половину — у класі 3 *Суспільні науки* (58,14%), значну частину — у класах 1 *Філософія. Психологія* (45,28%), 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* (42,86%); більш як третину — у класах 0 *Загальний відділ* (38,64%), 9 *Географія. Біографії. Історія* (38%), 5 *Математика*

та природничі науки (37,63%), 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (35,54%).

У класі 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (92,15%) зосереджено більшість дисертаційних робіт жінок-здобувачів наукового ступеня кандидата наук; майже три чверті — у класах 1 *Філософія. Психологія* (73,75%), 3 *Суспільні науки* (65,22%); понад половину — у класах 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* (63,64%), 9 *Географія. Біографії. Історія* (58,26%), 5 *Математика та природничі науки* (55,35%), 0 *Загальний відділ* (53%), 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (51,91%), а найменший відсоток припадає на клас 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* (44,44%).

**Розподіл авторефератів дисертацій за науковим ступенем,
гендерною ознакою здобувача та класами УДК**

Основні класи УДК	Науковці				Науковий ступінь							
	усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності у класі УДК	% заг. чисельності жінок	доктора наук				кандидата наук			
					усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності у класі УДК	% заг. чисельності жінок	усього, осіб	у т. ч. жінок	% заг. чисельності у класі УДК	% заг. чисельності жінок
0 Загальний відділ	427	220	51,52	5,11	44	17	38,64	3,74	383	203	53	5,27
1 Філософія. Психологія	293	201	68,6	4,67	53	24	45,28	5,29	240	177	73,75	4,6
2 Релігія. Теологія (богослов'я)	23	11	47,83	0,26	5	3	60	0,66	18	8	44,44	0,21
3 Суспільні науки	2 699	1 736	64,32	40,34	344	200	58,14	44,05	2 355	1 536	65,22	39,91
5 Математика та природничі науки	747	397	53,15	9,23	93	35	37,63	7,71	654	362	55,35	9,41
6 Прикладні науки. Медицина. Техніка	2 349	1 165	49,6	27,07	332	118	35,54	25,99	2 017	1 047	51,91	27,2
7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт	190	118	62,11	2,74	14	6	42,86	1,32	176	112	63,64	2,91
8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство	333	302	90,69	7,02	40	32	80	7,05	293	270	92,15	7,01
9 Географія. Біографії. Історія	280	153	54,64	3,56	50	19	38	4,19	230	134	58,26	3,48
Усього	7 341	4 303		100	975	454		100	6 366	3 849		100

Висновки. На підставі аналізу кількісних показників авторефератів дисертацій у БД "Літопис авторефератів дисертацій" за 2015 р. з'ясовано:

1. Найбільше авторефератів дисертацій зафіксовано у класах *3 Суспільні науки* — 36,77%, або 2699 записів, *6 Прикладні науки. Медицина. Техніка* — 32%, або 2349 записів та *5 Математика та природничі науки* — 10,18%, або 747 записів, а найменше — у класі *2 Релігія. Теологія (богослов'я)* — 0,31%, або 23 записи.

2. Більшість дисертаційних робіт за галузями науки, згідно з переліком спеціальностей Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України становлять наукові дослідження з економічних, технічних, юридичних, педагогічних і медичних наук. Невелика частина дисертацій — з національної безпеки, фізичного виховання та спорту, мистецтвознавства, фармацевтичних, ветеринарних, географічних наук, культурології, соціологічних, геологічних наук та архітектури. Найменше дисертаційних робіт з військових наук.

3. Аналіз авторефератів дисертацій за науковим ступенем та гендерною ознакою свідчить, що роботи на здобуття наукового ступеня доктора наук становлять 13,28%, або 975 записів, кандидата наук — 86,72%, або 6366 записів. З кожним роком у нашій країні частка жінок-науковців зростає і за даними дослідження становить 58,61%, або 4303 особи, з них здобувачів наукового ступеня доктора — 46,56%, або 454 особи, та кандидата наук — 60,46%, або 3849 осіб. Кількість жінок-здобувачів наукового ступеня кандидата наук більше від числа чоловіків на понад 1,5%. Отже, можемо зробити висновки, що в Україні додержуються гендерної рівності у підготовці наукових кадрів.

4. Найбільшу кількість наукових робіт захищено у Києві, Харківській, Львівській, Одеській, Дніпропетровській та Запорізькій областях, а найменше — в Закарпатській.

5. Серед жінок-дослідників, які захищають дисертації на ступінь доктора наук, найбільшу частку науковців, від загальної чисельності у регіоні, зафіксовано у Черкаській,

Житомирській, Херсонській, Запорізькій, Полтавській, Миколаївській областях та у Києві, найменший відсоток — у Київській області. Жінок-здобувачів ступеня доктора наук не зареєстровано у таких областях: Волинській, Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській та Чернівецькій. Серед кандидатів наук найвища частка жінок-учених у Житомирській, Черкаській, Чернівецькій, Волинській, Луганській, Кіровоградській, Полтавській, Херсонській, Запорізькій областях. Зауважимо, що у решті регіонів України роботи жінок-здобувачів на ступінь кандидата наук становлять понад половину всіх досліджуваних дисертацій. Найменший відсоток зафіксовано в Закарпатській області.

6. Дисертаційні дослідження жінок-здобувачів наукового ступеня доктора наук здебільшого пов'язані із тематикою класів *8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (80%), *2 Релігія. Теологія (богослов'я)* (60%), *3 Суспільні науки* (57,61%). Праць жінок-здобувачів на ступінь кандидата наук найбільше зафіксовано у класі *8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (92,15%), *1 Філософія. Психологія* (73,75%); у решті класів — понад половину, а найменше — у класі *2 Релігія. Теологія (богослов'я)* (44,44%).

Список використаної літератури

1. *Библиографическая* запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила : ГОСТ 7.12—93. — [Взамен ГОСТ 7.12—77 ; введ. 1995—07—01]. — Москва : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
2. *Бібліографічний запис*. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — Чинний від 2007—07—01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2007. — 47 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. *Бібліографічний запис*. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами : ДСТУ 7093:2009. — Чинний від 2010—04—01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — 83 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

4. *Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила* (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ) : ДСТУ 3582:2013. — [На заміну ДСТУ 3582—97 : чинний від 2014—01—01]. — Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. — III, 15 с., вкл. обл. : табл., 29 см. — (Інформація та документація).
5. *Видання. Основні види. Терміни та визначення* : ДСТУ 3017—95. — Чинний від 1996—01—01. — Київ : Держстандарт України, 1995. — 45 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
6. *Издания. Государственные библиографические указатели. Общие требования* : ГОСТ 7.61—90. — Дата введения 01.01.91. — Москва : Изд-во стандартов, 1990. — 13 с. — (Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу).
7. *Коржановська Т.* Розвиток науки в Україні (за матеріалами державного бібліографічного покажчика "Літопис авторефератів дисертацій") / Тетяна Коржановська // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 1. — С. 12—19.
8. *Коржановська Т.* Розвиток науки в Україні (за матеріалами державного бібліографічного покажчика "Літопис авторефератів дисертацій") / Тетяна Коржановська // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 2. — С. 10—14.
9. *Літопис авторефератів дисертацій* : держ. бібліогр. покажч. України / Книжкова палата України імені Івана Федорова. — Київ, 2014. — № 1. — (Національна бібліографія України).
10. *Методичні рекомендації щодо визначення класифікаційних індексів УДК для авторефератів дисертацій / матеріали підгот. Кн. палатою України // Вісник Книжкової палати.* — 2010. — № 11. — С. 21—22; № 12. — С. 16—17.
11. *Про обов'язковий примірник документів* : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22/23. — Ст. 199.
12. *Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації* : таблиці класифікації / Кн. палата України ; [підгот. О. Устінікова]. — Київ : [б. в.], 2013. — 29 с.

В статті на основі аналізу бази даних "Літопис авторефератів дисертацій" 2015 г. по класам і розділам Універсальної десятикової класифікації (УДК), отраслям знань, регіонами, научної степеню и гендерной принадлежностью выявлены основные тенденции и особенности развития научных исследований в Украине.

Tendencies of progression in scientific researches in Ukraine are presented in this article, based on analysis of data base "Chronicle of dissertation synopses" 2015 by different merits: classes and sections of Universal Decimal Classification (UDC), educational branches, regions, degrees and gender.

Надійшла до редакції 1 серпня 2016 року

УДК 025.4.01:002.1-028.27

Марина Женченко,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи та редагування
Інституту журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Типологічна класифікація електронних видань як науково-практична проблема

У статті запропоновано авторську концепцію типологічної класифікації електронних видань, розроблену на основі порівняльного аналізу класифікацій електронних видань, представлених у науковому дискурсі, національних стандартах України і Російської Федерації, з урахуванням нових видів видань, що з'явилися з розвитком цифрових технологій, а також термінології, яка використовується в американській і західноєвропейській видавничій теорії та практиці.

Ключові слова: електронне видання, деревативне видання, збагачена електронна книга, мономедійне видання, мультимедійне видання, моноплатформне видання, мультиплатформне видання, моноформатне видання, мультиформатне видання, моноканальне видання, мультіканальне видання.

Вступ. До проблеми типологічної класифікації електронних видань зверталися переважно зарубіжні науковці Ф. Баркер, Н. Шпіратуддін та М. Ландоні, В. Вуль. Українські дослідники при розгляді феномену електронного книговидавання здебільшого посилалися на класифікацію, затверджену чинним національним стандартом (С. Водолазька, І. Погореловська) або пропонували власні варіанти класифікацій окремих видів електронних видань (О. Алексєєв, Е. Огар). Найбільш повно та логічно обгрунтовано електронні видання класифіковано у ДСТУ 7157:2010, проте, з огляду на постійний розвиток цифрових технологій, який викликає появу нових видів електронних видань, представлена у стандарті класифікація потребує уточнення та доповнення, що й зумовлює *актуальність* запропонованої роботи.

Мета та завдання статті — проаналізувати класифікації електронних видань, запропоновані у науковій літературі та нормативних документах, вивчити актуальні практики зарубіжного цифрового книговидавання та розробити ти-

пологічну класифікацію електронних видань, яка б відображала сучасний стан розвитку цифрової видавничої галузі.

Вклад основного матеріалу

Критерії типологізації електронних видань. Вирішальне значення в типологічному аналізі має виокремлення низки критеріїв (типологічних ознак), що мають історичну обумовленість і становлять основу типологізації — процесу класифікування видань за заздалегідь визначеними типологічними критеріями або типологічними ознаками. Метою типологізації є отримання типологічної схеми, класифікації для характеристики певного масиву видань.

Зауважимо, що більшість дослідників-типологів не вдаються до розмежування понять "типологічний критерій" і "типологічна ознака". Оскільки ознака — це "риса, властивість, особливість кого-, чого-небудь" [10, с. 655], а критерій — "підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило" [10, с. 349], також використовуватимемо ці терміни як синонімічні.